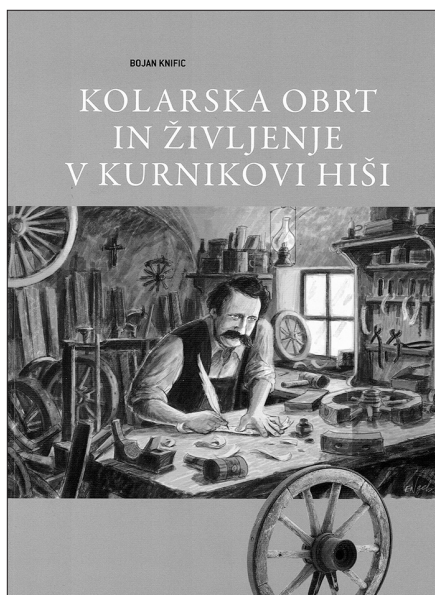

BOJAN KNIFIC: Kolarska obrt in življenje v Kurnikovi hiši.

Tržiški muzej, Tržič 2019, 100 str.

Kolarstvo je ena od mnogih obrti, ki so z uvedbo železnice in nato še z razmahom prometa z motornimi vozili v drugi polovici 19. stoletja vedno bolj izgubljale svoj dotedanji pomen. Znanje in izkušnje kolarjev so potrebovali le še na podeželju – dokler tudi tam volovskih in konjskih vpreg niso nadomestile naprave z motorji z notranjim izgorevanjem ali elektrika. Ko je sredi 50. let povpraševanje po osnovnih uslugah kolarskih mojstrov upadlo, so se nekateri preusmerili v izdelavo smučí, *bognarc*, zdaj pa je to le še butična dejavnost, namenjena popravilom ali obnovi nekdanjih lesenih vozil oziroma njihovih koles in drugih vrtečih se delov.

Etnolog dr. Bojan Knific, kot višji kustos eden ključnih strokovnih delavcev v Tržiškem muzeju, v svoji sijajni dvodelni monografiji *Kolarska obrt in življenje v Kurnikovi hiši* predstavlja kolarstvo v času, ko so bili izdelki mojstrov te obrti prav tako nenadomestljivi kot so danes v glavnem nepotrebni, odveč. Največkrat zavrženi v kotu prostorov, namenjenih shranje-

vanju vprežnih voz, spremenjenih v garaže, ali morda s še kakšnim drugim delom kmečke opreme pritrjeni na pročelja počitniških hiš. Morda v spomin na že pokojne prednike ali zgolj za okras. Kot enega zadnjih »pravih« kolarjev Knific omenja Janeza Pergarja iz Dol pri Krašcah, ki se že bliža devetemu križu.

Čeprav njihov čas še ni tako odmaknjen, kot se zdi, je obenem dovolj daleč, da se tudi vednost o kolarstvu in njegovem pomenu hitro izgublja, rod, ki ga še pomni, pa je najbrž zadnji, ki lahko poskrbi, da se spomin nanj ohrani »iz prve roke«. Kar je nekaj povsem drugega kot brskanje po Valvasorju ter vestno navajanje drugih virov in ugotovitev poznejših raziskovalcev nekdanjega življenja.

Bojan Knific »v genih« sicer nima kolarskega izročila, je pa še žive, na terenu zbrane spomine na poslednje mojstre v soseščini dopolnil s pogovori in z zapisanimi dognanji ljudi, ki jim je bila njihova obrt tako ali drugače blizu. Podrobno je raziskal tudi preteklost Kurnikove hiše, ki je leta 1964 s pogodbo prešla v last Tržiškega muzeja. Zgodba te najstarejše, v veliki meri prvotni podobi ohranjene tržiške znamenitosti ga je pritegnila tako zaradi nekdanjih prebivalcev, zlasti pesnika Vojteha Kurnika, kot tudi z govoricu stoletnih kamnitih in lesenih gradbenih sestavin ter razstavljenih oprav; iz njih je izluščil, kako so jo sčasoma spreminjali in dozidavali. V kleti je bila vrsto let tudi kolarska delavnica, zaradi katerere je Kurnikova domačija – po letu 1970 postopoma preurejena v muzej nekdanje bivalne kulture Tržičanov, kolarske obrti in bogate zapuščine njenih samosvojih prebivalcev – dobila tudi povedno domače ime Rôdar, po nemškem izrazu *das Rad* za 'kolo'.

To je stična točka obeh delov Knifi-

čeve monografije *Kolarska obrt in življenje v Kurnikovi hiši*, doslej najizčrpnejše predstavitev ene od nekdanjih pomembnejših obrtnih tradicij na Slovenskem. Avtor najprej predstavi kolarstvo ali *kolarijo*, večšino izdelovanja koles, kočij in drugega, in pojasni izvor izraza kolar – izpeljanke iz starinskega izraza *kóla*, ki je označeval kmečki voz s štirimi kolesi – in drugih, večinoma iz nemščine izpeljanih izrazov za izdelke in orodje kolarjev. Na naslednjih straneh oriše pomen obrti, ki se je v Tržiču – podobno kot v preteklosti v mnogih drugih krajih ob najprometnejših poteh – razvila zaradi lege kraja ob vzožju najvažnejše cestne povezave Kranjske s Koroško prek Ljubelja. Tamkajšnje kolarske delavnice – v povezavi s kovači in z mizarji – so bile dolga stoletja svojevrstni servisi, kjer so *furmani*, prevozniki in popotniki lahko popravili ali nadomestili izrabljena in poškodovana kolesa ter druge dele voz in sani.

V nadaljevanju prvega razdelka monografije avtor podrobno predstavi, tudi z zelo nazornimi in natančnimi ilustracijami Jureta Engelsbergerja, posebna kolarska orodja, različne vrste prevoznih sredstev – od najmanjših dvokolesnih *koret*, *ciz* in *gikov* do *zapravljivčkov* in *lojtrnikov* ter najtežjih *tajslov* in *parizarjev* – in druge kolarske izdelke. Naslednji, obsežnejši razdelek v celoti namenja zadnjim rodovom Rôdarjevih, njihovim najemnikom in drugim prebivalcem po požaru leta 1689 na novo postavljene vrhkletne, enonadstropne, ob breg postavljene Kurnikove hiše in pripadajočih objektov.

Bojan Knific namenja veliko pozornosti načinu življenja v hiši, v kateri so se v drugi polovici 19. stoletja shajali tržiški rodoljubi. Med najznamenitejšimi, rojenimi in dalj časa pod njeno s skodlami pokrito streho živečimi

* Iztok Llich, publicist, prevajalec in urednik; iztok.lich@amis.net.

Kurniki pa se zlasti posveča Vojtehu (1826–1886) in njegovim potomcem. Tudi Vojteh Kurnik je po očetu Fortunatu nadaljeval kolarsko obrt, po selitvi v Ljubljano pa se je preusmeril v stolarstvo. Ostal bi le eden v tej vrsti, če se ne bi z objavami v različnih tedanjih listih uveljavil tudi kot pesnik ter zapisovalec pravljic, povedk in predvsem pregovorov, ki jih je zbral blizu 7.000!

Kdo ve, koliko te dragocene zapuščine bi se ohranilo in zagledalo luč sveta, če se zanjo ne bi zavzel pet let starejši Vojtehov brat Fortunat, tudi kolar,

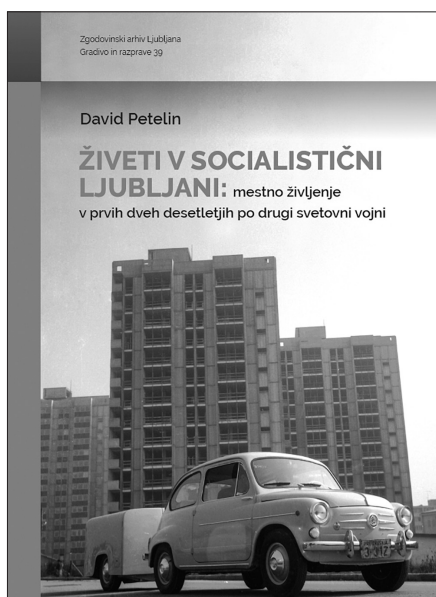
izdelovalec kolovratov in lastnik domačije. Zbral je namreč »vse pesmi bratove ter si napravil debelo knjigo in spredaj prilepil sliko njegovo«, kot je leta 1900 ob smrti tega razgledanega rodoljuba poročal časnik *Slovenec*. Tudi Fortunat sam je bil nadarjen, »speval je več nabožnih pesmic, sam si zvezal skoro vse knjige, poleg tega je bil izvežban tudi v risanju ...«

Zadnja prebivalka Kurnikove hiše, Fortunatova hči Marija, Rôdarjeva Mici, je imela veliko lastnosti moških sorodnikov. Bila je šivilja – največ je šivala perilo za Tržičane – če ji kdo ni

bil všeč, ga je tudi zavrnila. Ostala je samska, bila je zelo pobožna in znana po ostrem jeziku, a tudi po posluhu za bolj gladko tekočo besedo. O tem priča vrsta ohranjenih verzov in drugih zapisov pa tudi ugled, ki si ga je pridobila s pisanjem priložnostnih govorov za moške naročnike. Knific je njen portret dopolnil s številnimi pričevanji ljudi, ki so jo poznali; v podrobnostih se sicer razlikujejo, kot celota pa potrjujejo, da je bila Marija Kurnik zelo posebna ženska različnih talentov, ki bi z nekaj več izobrazbe morda dosegla svojega strica Vojteha.

DAVID PETELIN: Živeti v socialistični Ljubljani: Mestno življenje v prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni.

Zgodovinski arhiv Ljubljana (Gradivo in razprave; 39), Ljubljana 2019, 402 str.

sto negativen prizvok. David Petelin se v svoji znanstveni monografiji *Živeti v socialistični Ljubljani: Mestno življenje v prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni* ukvarja z eno in drugo platjo. V svojem delu piše o običajno spregledanem vsakdanjem življenju ljudi v socializmu. Po njegovem mnenju »zgodovina vsakdanjega življenja še zdaleč ni vsakdanja zgodovina« (str. 28). Od klasičnega preučevanja političnih in gospodarskih tem v socializmu je naredil korak proti »malim« ljudem, ki so sistem živeli in sooblikovali. Prebivalci socialistične Ljubljane so dobili glas s pomočjo osebnih zapisov, literarnih in časopisnih virov in izbrane znanstvene literature. Pri avtorjevem ambicioznem cilju, da skozi antropološko, sociološko in zgodovinsko paradigmo celovito prikaže razvoj Ljubljane, je arhivsko gradivo sekundarnega pomena, saj bi to »le razkrilo, kar je že razkrito« (str. 31). Eden izmed avtorjevih ciljev je bil preseči »ideološko zaplankanost« (str.

21) in omogočiti vpogled v vsakdanje življenje prebivalcev Ljubljane v prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni. Sam pravi, da je prav preučevanje zasebnega, intimnega in vsakdanjega »slepa pega zgodovinopisja« (str. 17). Velik manko historičnega raziskovanja socializma je prav kulturni in družbeni vidik življenja, večina zgodovinskih raziskav se namreč posveča gospodarskim in političnim temam. Petelin skuša preseči zgodovinske študije, ki so se ukvarjale s socialističnimi režimi povojne Vzhodne Evrope in pri tem popolnoma prezrle transformacijo vsakdanjega življenja ali pa so ga skušale v celoti razumeti samo s pomočjo političnega dogajanja.

Aleš Šafarič v spremni besedi dodatno razloži, zakaj je preučevanje vsakdanjega življenja tako ključno za razumevanje zgodovine. Ne glede na nujno posploševanje, ki ga zahteva zgodovinopisje, v primeru posameznikovega življenja dogodkov ne moremo

V Sloveniji skoraj ni posameznika, ki se sam ali v pogovoru s svojimi starši ali starimi starši ne bi srečal z nostalgijo po prejšnji državi in obdobju socializma. Obenem ima socializem, zlasti v obdobju takoj po drugi svetovni vojni, pogo-

* Anuša Babuder, študentka 2. letnika, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; anusa.babuder@gmail.com.